

JULESANGER I FLERKULTURELT PERSPEKTIV

| Synnøve Sakura Heggem

Synger folk flest *Et barn er født i Betlehem* eller *Deilig er jorden* som uttrykk for nasjonal tradisjon med protestantisk tilsnitt, eller kan julesanger synges på andre måter? I denne artikkelen vil jeg kaste lys over julesanger som et komplekst fenomen i historisk så vel som samtidig kontekst. Jeg lar videre Nordens største poetiske salmeunivers (Grundtvig, 1837/1944) møte en postmoderne tenkers globale spiritualitetsbegrep (King, 2008). Dette skjer innenfor et perspektiv som er karakterisert ved begrepet «global godhet» og med et kritisk sideblikk til manglende kunnskap og refleksjon omkring religion som kulturelt fenomen.

Verden skapes hjemmefra

Å ha definisjonsmakt er en alltid pågående maktkamp med større eller mindre kulturelle og politiske konsekvenser. Global bevissthet er skapt ved handel, kriger og erobringer gjennom århundrene, og selv om Vesten har lang praksis på disse områdene, så er det stadig slik at «verden skapes hjemmefra», for eksempel gjennom norske riksaviser. I boka *Verden skapes hjemmefra* har forfatterne foretatt en systematisk gjennomgang av norsk presses verdensbilder ved å undersøke sju norske aviser i årene mellom 1902 og 2002 (Simonsen & Eide, 2008). De undersøkte avisene er *Aftenposten*, *Arbeiderbladet/Dagsavisen*, *Bergens Tidende*, *Dagbladet*, *Nordlys*, *Stavanger Aftenblad* og *TT/VG*. Undersøkelsen viser blant annet hvordan misjonstankegang, evolusjonslære og kolonitid er en vedvarende viktig del av vår mentale arv, og hvordan internasjonal geopolitikk preger vår oppfatning av ulike deler av verden.

Hva har dette med juletradisjoner å gjøre? Julesanger har blitt flittig brukt i norsk, kristen misjonsvirksomhet. Det er nærliggende å anta at mange oppfatter julesanger som en lett gjenkjennelig del av vår mentale arv. Samtidig kan en slik litt uklar arv hindre oss i å se egne tradisjoner utenfra. En inder skal en gang ha sagt om nordmenn at de holder grantrær hellige, siden de tar dem inn i huset, pynter dem, legger gaver under dem og har fest og høytid knyttet til juleskikkene. De færreste nordmenn vil kjenne seg igjen i forestillingen om juletrær som hellige. På den andre siden lærte de fleste skolebarn i Norge at kuer er hellige i India. Skal tro om vi treffer indernes selvforståelse når vi snakker om hellige kuer ut fra våre forestillinger om hva som definerer hellighet? Vesten har lang praksis i å se verden med sitt eget blikk. Jeg vil imidlertid hevde at vi mangler øvelse i å se egen kultur med de andres blikk. Tverrkulturell kommunikasjon er krevende, ikke minst når det gjelder kulturelle, rituelle vaner som juletradisjoner og kjente sanger.

Det fremmede

Eksemplet med hellige grantrær kan virke uskyldig, men tverrkulturell kommunikasjon foregår på alle arenaer. Situasjonen, perspektivene og summen av ytringer, vaner og kulturelle spor, er uendelige variabler for å få øye på likheter og forskjeller. Å skulle forstå seg selv og andre både fra jeg/vi-et og den/de andres synspunkter, er utfordrende. Det som er fremmed, skal man på en eller annen måte forstå, overvinne, inkludere eller ekskludere i alle former for kommunikasjon. Mye forskning er gjort på å definere det fremmede, hva det betyr og hvilke måter en møter det på.

En av dem som har forsøkt å komme til rette med de forskjellige former det fremmede tar, er Julia Kristeva. I en analyse, *Fremde sind wir uns selbst (Etrangers à nous-mêmes)*, forsøker hun å vise hvordan det fremmede ikke bare, eller først og fremst hører til hos *de* og *det andre*, men går gjennom egen kropp og kultur på alle plan (Kristeva 1988). Kristevas påstand er at det fremmede i egen kultur og eget liv ofte er vanskeligere å få øye på og forholde seg til enn det fremmede hos *de* og *det andre*. Hennes prosjekt er å identifisere, forstå og å møte det fremmede på nye måter. Det innebærer også å forsones seg med det uforsonlige ved det fremmede. I forlengelsen av denne tankegangen er det grunn til å anta at muligheten til og vanskeligheten med å forstå et familiemedlem, en venn

eller en kjæreste, sammenlignet med å forstå en fra en annen gruppe eller et kontinent, ikke er artsforskjellig. Det fremmede kan ta så stor bolig i et menneske at det er i stand til å gå løs på seg selv og andre nære relasjoner med vold. Noen ganger er det enklere å like eller elske en fremmed/det fremmede mer enn seg selv/sitt eget.

For inderen som betraktet norsk julefeiring, var det grantrærne inne i huset som ble oppfattet som ekstraordinære og forsøkt forstått gjennom å definere dem som hellige. Det kan i beste fall få nordmenn til å få øye på hva som er fremmed i en av våre kollektive, rituelle vaner, og lære mer om egen kultur enn en hadde tenkt over fra før. I verste fall kan en enkelt avvise den fremmedes blick ved å korrigere og for eksempel si at det hellige i norske juletradisjoner er noe helt annet. Ingen av delene er bare riktig eller bare feil. Det handler om kunsten å kommunisere med det fremmede i egen kultur, andres kultur og det som skjer i møte mellom mennesker med kulturelle uttrykk som medium.

Hva er julesanger, hva er salmer, hva er religion?

Hva betyr det som identitetsmarkør at det synges, spilles, danses rundt juletreet, i kjøpesentre, hjemme, på skole og i forsamlingshus og kirker landet over hver gang det nærmer seg jul? Å synge julesanger hører til rekken av felles nasjonale ritualer på norsk, som mange vil mene forener mer enn det skaper forskjeller. Slik er det kanskje fordi juletradisjoner har så mange røtter i førkristen og postkristen kultur, som også moderne tradisjonelle kristne grupper forenes om å feire, markere, og repetere.

Religiøs poesi med tone til, ofte kalt salmer, er urgamle »skikker» i de fleste kulturer, også i religion *på norsk*. Salmer forbindes ofte med kulturers *vugge*, eller også med førspråklige og strukturelle trekk i kulturen (Heggem, 2005, s 8-11). Er salmer og julesanger det samme? Når forskere har klassifisert salmer, sanger, viser eller låter som mer eller mindre religiøse, viser det seg oftest at definisjonene fungerer best innenfor et relativt homogent kulturfellesskap eller et avgrenset vitenskapelig felt (Holter, 1991). Denne type forskning tar sjelden høyde for tverrkulturelle kontekster når det gjelder salmer. Derfor varierer jeg terminologien med hensyn til salmer, sanger og viser; religiøse som ikke religiøse. Samtidig gir jeg i mitt doktorarbeid om Grundtvigs salmer (Heggem, 2005) forslag til en ny definisjon på hva en salme er i en verden som endrer seg radikalt (Heggem, 2005, s 495). Dette forslaget legger vekt på ulike

dimensjoner ved det musiske og tekstlige uttrykket, og på det situerte ved salmen som fenomen.

Siden bruken av sanger, salmer og låter er uoversiktlig og bestemmes av situasjonen, er det slik at salmer kan betraktes i et vidt spekter mellom poesi i verdensklasse og propagandastrofer for smale, religiøse grupper. De utgjør en stor og mangfoldig tradisjon knyttet til ritualiseringer av hverdagsliv og høytidsdager. Religiøse sanger har også vært umistelige medier i nasjonsbyggende prosjekt. Mange av våre mest kjente nasjonal-salmer og sanger er gode eksempler på det. Skal en få folk til å gå i takt, føle i takt, kjenne ære over tilhørighet og repetere hvem som er venner og fiender, er felles sang et mye brukt medium. Det er også vanskelig å forestille seg enkelte politiske bevegelser uten elementer av slike sammenbindende riter. Det beste eksempel i norsk, politisk tradisjon, er kanskje arbeiderbevegelsen med sanger som *Internasjonalen*, *Til ungdommen* eller *Din tanke er fri*. Hva er forskjellig og hva er likt når noen synger for å revitalisere religiøs identitet versus politisk? Nylig ble *Til ungdommen* foreslått tatt med i ny autorisert salmebok i Norge. Slike forslag skaper debatt omkring genre, sosial og religiøs funksjon av salmer og sanger.

Hvis en spør etter julesanger og andre sanger og salmers betydning på et samfunnsmessig plan i et historisk perspektiv, er det nærliggende å velge et eksempel fra nordisk kirke- og kulturhistorie. Det viser tydelig hvordan myndigheter og andre maktfaktorer i samfunnet har brukt religiøse fenomen til å styre folk og grupper. Mange vil kjenne igjen 1600-tallsparolen til Christian IV: *Regna firmit pietas* (fromhet styrker rikene). Myndighetene var klar over den makt religionen hadde over samfunnet, hjemmene, kroppene. Derfor skjønnte de at de ved å spille på fromhetens makt, kunne styre mennesker og grupper (Oftestad, Rasmussen, Schumacher, 1991, s 114 ff).

Det ville vært utenkelig å bruke en slik parole i dag. Men *fromhet* er så mangt, og definisjonen av religion er i endring. Både fromhet og religion kan skifte maske og innhold, fakter og mål. Noen vil i dag hevde at folks hengivenhet til, tro på og opptatthet av penger, ting og vekst styrer riket; og at denne kjøpefromhet er noe som myndigheter og andre makter vet å styre mennesker gjennom. Slike *skjeve* sammenligninger kan være en viktig øvelse i å se seg selv utenfra som samfunn med mer nyanserte religionsdefinisjoner, og forsøke å få øye på reelle maktfaktorer. Religiøse skikker i en tid kan ofte ligne vel så mye på helt andre skikker en annen tid. Tilsvarende gjelder det at religiøse skikker et annet sted i verden ikke uten videre kan forstås ut fra eller sammenlignes med det som faller en

først inn fra egen kultur. Ofte må en gå noen runder i kunsten å oppfatte og fortolke for å få tak i selvforståelsen hos *de andre*. Det er lett å gå i fella med å forenkle og trekke raske konklusjoner, slik eksemplet viser med hellige grantrær og hellige kuer. Det gjelder også etter mer langvarig kulturell kontakt, slik *Verden skapes hjemmefra* (Simonsen & Eide, 2008) med urovekkende tydelighet viser.

En som mer enn mange har preget våre kulturelle og religiøse røtter, er den tyske munken Martin Luther (1483-1546), som ble reformator. Det viser seg likevel ofte at store reformatorers tenkemåte er langt mer fleksibel enn etterfølgernes. Et eksempel når det gjelder Luther, er hans definisjon av det første bud: «Du skal elske Herren din Gud.» Budet forklares slik i *Luthers Store Katekisme*: «Det som skaper både Gud og avgud, er hjertets tillit og tro, og bare den [...]. Det du altså binder ditt hjerte og setter din lit til, det er i virkeligheten din Gud.» (Hjelde, Lønning og Rasmussen, 1982, V s 245-246). Luther hevdet at det en setter sin lit til og støtter seg til, individuelt som kollektivt, er ens religion. Det er kort vei fra denne tankegang til eksemplet over om materialisme eller ensidig økonomisk vekst som mulig uttrykk for religion. Men det er langt fra Luthers måte å definere religion på til de mest brukte måter i norsk kulturdebatt, enten det dreier seg om vitenskapelige diskurser, avisdebatter eller enda mer folkelig forståelse av religion. Forskjellige måter å definere religion på utgjør en stor kulturell utfordring, ikke minst i en verden hvor tverrkulturell kommunikasjon hører til svært mange menneskers hverdagsferinger, og det stadig gjelder for alt liv å forsøke å forstå både seg selv og andre på best mulig måte.

Skal en forstå *Et barn er født i Betlehem* som fenomen i norsk kultur i et globalt blikk, er det svært mange forhold, historiske, tverrfaglige og tverrkulturelle, som krever avklaring, før en kan få klarhet i hva en julesang er for noe og hva den symboliserer i de ulike kontekster som den forekommer i. Hvis det er noe vitenskapen strever med, så er det bevisstheten om at de spørsmål og den horisont en forsker søker ut fra, er urovekkende avgjørende for de svar forskningen gir. Det gjelder også i spørsmålet om hva julesanger har betydd, kan bety og vil bety i framtiden.

Likevel kan en gjøre seg noen generelle betraktninger over fenomenet som utfordring til videre refleksjon og forskning. Det er ikke uvanlig å tenke at julesanger på den ene side er tom retorikk eller vanemessig knyttet til norsk, allmenn identitet først og fremst til internt bruk. På den annen side kan julesanger bekrefte egen religiøs identitet, slik verden

gjennom de siste hundre og femti års vestlig misjonsaktivitet har vært vitne til. I det siste tilfellet er det opplagte mål å få de andre til å annektere egen overbevisning. Julesangen blir et middel til denne misjonsaktivitet. Tanken er at de andre gjennom sangen skal få øye på hvor aktuell, god og viktig religionen som sangen uttrykker, kan bli for dem selv hvis de blir kristne.

Er disse to tolkningene de eneste mulige? Jeg vil mene nei. Det går an å betrakte *Et barn er født i Betlehem* fra minst en synsvinkel til. Denne synsvinkelen sammenligner ikke sannhetsverdien av godset og godene i egen kulturs møte med andre. Den tar utgangspunkt i at *sannhet* er likelig fordelt i verden og kommer til uttrykk i uendelige kulturelle varianter. En slik måte er ikke nøytral. Den er heller ikke relativistisk på den måten at alt er like bra. Men den er på jakt etter stadig bedre modeller for tverrkulturell forståelse, idet den ser etter nye felles innfallsvinkler, blikk, nyanser og forskjeller. I fortsettelsen vil jeg presentere et eksempel på en slik modell.

Global spiritualitet. Hvilke varianter?

Religionsviteren Ursula King har gjennom et langt liv som forsker i ulike deler av verden utarbeidet en modell for global bevissthet. Hun interesserer seg for det flytende begrepet om *spiritualitet* i og utenfor religiøse rom verden over. Dette temaet behandler hun blant annet i *The search for spirituality. Our Global Quest for a Spiritual Life* (King, 2008). Hennes tilnærming er å presentere diskusjoner om spiritualitet ut fra et videst mulig perspektiv: «This book presents contemporary debates on spirituality around the world by setting them in the widest possible context» (King, 2008, innledning). Samtidig ønsker hun å bidra til de former for spiritualitet som verden på en særlig måte trenger, etter hennes mening.

Forfatteren tar utgangspunkt i vår tids eksplosive bruk av begrepet spiritualitet, og hun gjennomgår ulik anvendelse av begrepet i forskjellige deler av verden. Her berøres blant annet kommersialisering av fenomenet, spørsmålet om forholdet mellom religion og spiritualitet og det sekulære, samt hvorvidt vi står overfor en gjenfødelse, fornyelse eller revolusjon med hensyn til spiritualitet. Hun tar for seg spiritualitet som ideal og praksis før hun peker på nødvendigheten av å tenke globalt omkring spiritualitet. Det henger sammen med, sier hun, bevisstheten om at vi er *en* verden, og *en* grunnleggende økologisk kjede. Religiøs og annen pluralisme hører med til de tema som raskt melder

seg under et slikt perspektiv. Hun skriver om hvilken type spiritualitet som befordre dialog mellom ulike trosretninger, for så å fordype seg i hva *kropp* og spiritualitet har med hverandre å gjøre. Dette siste knytter hun til det å ta bolig i sin egen kropp. Hun er inne på tema som fødsel, barndom, voksen alder, aldring og det at kroppen dør. Videre tar hun stilling til spiritualitet i forhold til utdannelse og helse, stadig som globalt anliggende, samt spiritualitet og kjønn, historisk og tematisk. Også forholdet til natur og vitenskap belyses ut fra et fornyet blikk for spiritualitet, for deretter å dvele ved spiritualitet og kunst, holdt sammen med tanker om et globalt fellesskap. Avslutningsvis er hun inne på spiritualitet og kampen for tilværelsen, sosiale dimensjoner ved fenomenet, globalt ansvar, etikk og fordypelse eller meditasjon, kjærlighetens kraft, og visjonen om håp og vekst/blomstring.

Det som gjør at King både kan forsvare og kritisere egen og andres kultur og religion, er at hun har funnet fram til et utgangspunkt som hun mener både befinner seg i kjernen av enhver kulturs selvforståelse, og som tillater et utenfrablikk. Det er fenomenet *kjærlighet*. Dette fenomen går som en rød tråd gjennom boka og i store deler av hennes øvrige forfatterskap.

***Et barn er født i Betlehem* og N.F.S. Grundtvigs prosjekt**

Det kan være nyttig å legge an forskjellige perspektiver på samme fenomen. Før vi kommer tilbake til julesanger og kjærlighet og en alternativ måte å synge på, tar vi et lite sideblikk på en av sangene i forhold til salmedikteren Grundtvigs univers.

Prøver vi å følge julesanger gjennom tidene, møter vi f. eks. *Et barn er født i Betlehem* første gang - ut fra sikre kilder - som krybbesang i middelalderen. For middelalderens mennesker ble religion og kultur ofte framstilt i bilder og dramatiseringer, blant annet fordi det var få som kunne lese og skrive. Når fortellingen om det hellige barn Maria fødte skulle formidles, laget man mysteriespill, og man kjenner altså *Et barn er født i Betlehem* fra denne krybbetradisjonen i Europa (Heggen, 2005).

Denne julesangens store utbredelse skyldes blant annet salmedikteren Nikolai Frederik Severin Grundtvig (1783-1872), som på 1800-tallet med alle mulige midler, deriblant salmer, ville styrke, fornye og samle det danske folk til nasjonal revitalisering og oppvåkning. Til dette nasjonsbyggende prosjektet hentet han frem folkets historier, også sett i lys av verdenshistorie, mytologi, fortellinger, sanger og salmer. For at folket,

også allmuen, skulle finne sin egen og sin felles identitet, måtte disse medier tale til hjertene. Å synge på eget morsmål, med sitt eget hjerte, var for Grundtvig helt nødvendig for nasjonal oppvåkning (Heggem, 2005). I tillegg til å oversette norrøne tekster, blant annet av Snorre, Saxo og engelsk middelalderdiktning ved Beowulf, skrev han verdenshistorie og Danmarkshistorie. Grundtvig ville samle det beste fra alle hjørner av kristendommens flerfoldige kulturelle nedslagsfelt. Danskene skulle kunne kjenne seg som del av en stor, historisk, samtidig og framtidsrettet mentalitet. Han oversatte derfor salmer fra ulike kulturkretser i fortiden, eller *sangskoler*, som han også kalte det. Det handlet om kulturkretser som i Grundtvigs retorikk ble kalt *den hebreiske sangskole*, *den latinske*, *den romerske* og *den angelske*, *den tyske* og *den nordiske*. Et kor av stemmer skulle klinge sammen med danskernes egne stemmer. En av hans gjendiktninger fra den *latinske* kulturkrets var *Et barn er født i Betlehem*. Han laget også egne salmer. En av dem er *Deilig er den himmel blå*. Det var opprinnelig en sang til *Hellige tre kongers dag*, fordi det er en salme som gjenforteller fritt og barnevennlig den bibelske fortelling om de tre konger som kom til barnet i krybben med gaver; gull, røkelse og myrra. Av andre julesanger han diktet, er *Det kimer nå til julefest* også mye brukt i norsk juletradisjon. Hans samtidige, Bernhard Severin Ingemann (1789-1862), diktet *Deilig er jorden*. Som kulturelle bidrag kan slike og lignende sanger nesten ikke overvurderes når saken gjelder norsk og nordisk identitet. De har blitt felleseie i norsk/nordisk/delvis europeisk tradisjon, både i og utenfor de kirkelige rom i kulturen.

Noe av det mest særpregede med Grundtvigs språk generelt er at hans mange identiteter og stemmer kommer til uttrykk i et delvis komplekst, delvis enkelt språk. Han engasjerte seg dypt i tidens aktuelle spørsmål og opptrådte på de fleste arenaer i samfunnet. Han lot sin stemme høre ut fra og inn mot de største politiske, filosofiske, religiøse, vitenskapelige, eksistensielle og historiske felt, til de helt personlige og relasjonelle; knyttet til en påfallende kjønnsbevissthet.

Det er ikke tilfeldig at salmegenren for han var den genre han trivdes aller best med og kanskje uttrykte seg mest presist gjennom. Salmen har alltid forsøkt å tale allment sant om «alt», samtidig som den er stereotyp, stedegen, tidstypisk og personbundet; situert. På salmens poetiske arena kunne den helt særegne politiske, filosofiske, eksistensielle og religiøst samfunnskritiske og om mulig ennå mer: samfunnsbyggende personlighet, finne sitt aller beste sted. Salmen som genre hviler på den aksiomatiske sannhet om kjærlighet som fundamental verdi. At alt henger sammen

med alt i et samfunn, var for romantikkens tenkere en viktig forutsetning for å tale sant. Et slikt syn delte Grundtvig (Heggem, 2005).

Vi ser gjennom et historisk perspektiv at en tilsynelatende uskyldig jule-sang med sine kontekstuelle og mentale omgivelser kan bære med seg spor av, og være tegn på store kulturelle, religiøse og samfunnsdannende prosjekt.

Hva er det med kjærlighetens makt? To univers møtes

Setter en *Et barn er født i Betlehem*, som blant annet er en del av Grundtvigs poetiske univers, ved siden av Ursula Kings spiritualitetstenkning, er det naturligvis mange måter å sammenligne på. I denne sammenheng vil jeg antyde resultater av en slik sammenligning som uttrykk for en alternativ måte å tolke julesanger på. Det representerer altså et tredje alternativ til de to nevnte: en misjonerende og en mer eller mindre sekulær måte. Artikkelformen gir ikke plass til å redegjøre i detalj for premissene for sammenligningen. I hovedsak dreier det seg om likhetstrekk mellom Ursula Kings globale spiritualitetsmodell og Grundtvigs univers. Begge har et globalt perspektiv, med fokus på det kroppsnære og stedegne. De ser del- og helhet, lokal og global kultur. De bygger begge på en mikro- versus makromodell i samfunnet gjennom blant annet filosofiske, kulturelle, politiske, religiøse, eksistensielle og politiske perspektiver. Disse to universene har et svært likt syn på hva som er hellig og hvorfor, og her er kjærlighet en fundamental verdi.

Kjærlighet er det viktigste enkeltfenomen som samler Grundtvigs tenkning til ett rike. I salmer som egentlig handler om kristendommens kjernesannheter, *Vidunderligst av alt på jord*, eller *Jeg er så underfull en Magt* (Grundtvig, 1837, s 33), beskriver Grundtvig kristendommens historie og innhold i poetisk form. I et av versene skriver han om verdien av fenomenet *sannhet* i denne kjærlighetens diskurs:

Vel fremmed på hver Plet på Jord,
man fundet har min Stemme
Dog, over alt, hvor Sandhed boer,
jeg har i Grunden Hjemme

For Grundtvig gjaldt det i ethvert livsforhold å søke sannhet, skjønnhet og godhet, før en vurderte hva som sto det gode liv imot. Dette hørte til hans dypeste overbevisning. Det hadde personlige implikasjoner, familiære, nasjonale og globale aspekt. I et slikt perspektiv er mottoet for

enhver global søken etter felles arenaer, også en søken etter det samme: sannhet, godhet, skjønnhet. Eller sagt med ett eneste ord: kjærlighet (Heggem, 2005).

Det som også i Ursula Kings forskningsblikk står sentralt, er som nevnt, tanker om kjærlighet som grunnleggende fenomen for å forstå og utvikle enhver kultur. Hun knytter dette opp til mange ulike forskere og forsknings-tradisjoner. En av dem er den svært kjente religionsforsker Mircea Eliade (1907-1986). Han sier følgende om kjærlighet som konsept:

The concept of love, in one form or another, has informed the definition and development of almost every human culture in the history of the world – past and present, East and West, primitive and complex. Broadly conceived, love has been a motivational force in the shaping of culture within both the ideological and behavioral dimensions of life and a substantive theme in the by-products of almost every form of human activity: in religion and the arts, literature and music, dance and drama, philosophy and psychology. It is, perhaps, safe to say that the idea of love has left a wider and more indelible imprint upon the development of human culture in all its aspects than any other single notion (Eliade, 1987, s 31-40)

Det feltet i kulturforskningen som forholder seg sentralt til kjærlighet som fenomen, er i stadig vekst. Det gjelder ikke minst i forhold til kjærlighet og kjønn, sett i lys av tverrkulturell kommunikasjon, historisk og nåtidig. I et nylig utkommet oppslagsverk, *Encyclopedia of Love in World Religions*, I-II, (Cornberg Greenberg, 2008) behandles en rekke tema omkring kjærlighet, kjønn og religion på tverrkulturell og tverreligiøs basis. Slike arbeid vil kunne løfte diskusjonene om grunnleggende kulturelle tema ut fra kjernesporsmål omkring hva kultur og tverrkulturelle fenomen dreier seg om.

Inntil slike forskningsfelt har funnet bredere nedslagsfelt og en mer fast tradisjon, er det vanskelig å vurdere enkeltfenomen som for eksempel julesanger. Desto viktigere er det å holde liv i de spørsmål som gjør at slike undersøkelser kan finne sted. Det er spørsmål som: Hvilken forskjell gjør det om en synger med den ene eller den andre form for familiær, nasjonal, global bevissthet? Hvilke forskjeller gjør det om det er jenter, gutter, menn eller kvinner som synger? Hvordan finne balansen mellom kjærlighet til det egne, til dem og det fremmede, på individuelt nivå, i grupper, og på nasjonalt og globalt nivå?

Å synge på nye måter

Holder forskjellige typer nordmenn grantrær hellige når de synger *Et barn er født i Betlehem* og går rundt treet? Synger de med eller uten ironi? Er de på misjonstokt? Gjør de bare det som er koselig og hyggelig uten annen baktanke? Eller ønsker de syngende å støtte en flerkulturell feiring med en bevisst, nasjonal identitet i endring? Det kan være vanskelig å finne ut hva en sangakt betyr og hvem som har definisjonsmakten. Det gis ikke entydige svar på dette, men det kan gjøre stor forskjell ut fra graden av kunnskap, bevissthet, perspektiv og vektlegging av den ene, den andre eller den tredje globale modell.

Sanger og salmer er fenomen som eksisterer i det de blir sunget, og de er lite tilgjengelige i etterkant. Derfor er de også vanskelige å definere betydningen av. Hvorfor så anstrenge seg for nettopp det? Et eksempel fra en brutal, politisk sammenheng er hendelsene 22.juli. Når jeg som forsker, prest, samfunnsborger og privatperson ønsker å argumentere for en flerkulturell og flerreligiøs variant av det å synge julesanger i lys av Grundtvig og King, er det noe jeg ser på som et bidrag til beskyttelse mot de krefter i kulturen som ønsker det motsatte: å styrke nasjonal renhet gjennom monokulturalisme. De religionsformer og kulturelle (u-)vaner som støtter monokulturalisme, hevder at norske, kristne tradisjoner utelukkende er våre og står i et fundamentalt motsetningsforhold eller konkurrerende forhold til andre religioner og kulturer. Derfor er julesanger et godt eksempel på noe som vil gjøre en forskjell i framtiden, sett i forhold til hva slags samfunn vi vil ha, og hvordan vi legger til rette for praksis på ulike arenaer.

Det er forskjell på lokal aktivitet som fremmer global bevissthet om felles goder og framtid og en som forsvarer sin suverenitet som overordnet og sannere enn andres. Derfor vil det gjøre en forskjell om en synger *Et barn er født i Betlehem* med den ene eller den andre form for global bevissthet og kjærlighetsforståelse. Oftest er det konteksten som avgjør hvilken sang-akt vi deltar i eller betrakter. Det er en felles utfordring å finne ut hvilken modell som ligger til grunn for feiringen. Bare det å stille spørsmålet i ulike kontekster vil kunne bety den mest avgjørende forskjell. Økt kunnskap om religion og livssyn vil også hjelpe.

Å vurdere grader av tilhørighet i stedet for å oppfordre til skarpe grenser mellom ulike gruppers bruk av julesanger som identitetsmarkør, kan også være en god start på bevisstgjøring. For meg, som prest, forsker og norsk verdensborger, født i Japan, er det utenkelig å synge *Et barn er født i Betlehem* som del av et lukket, ekskluderende univers. Til gjengjeld

er det mer og mer lystbetont å synge på barnlig repeterende, nye og utforskende måter, i et åpent, inkluderende univers. Det gjør jeg ut fra tillit til at bare en globalt fundert godhet kan bringe verden videre; også julesangene.

Referanser

- Cornberg Greenberg, Y. (red) 2008, *Encyclopedia of Love in World Religions*, bind I-II, Santa Barbara: ABC-CLIO
- Eliade, M. 1987, *The Encyclopedia of Religion*. New York: Macmillan
- Balslev, Th. m.fl. (1944-64), *Grundtvigs Sang-Værk. Samlet Udgave*, I-VI, København: Det danske forlag.
- Heggem, S.S. 2005, *Kjærlighetens makt, maskerade og mosaikk. En lesning av Grundtvigs SangVærk til den Danske Folke-Kirke*, doktoravhandling, Oslo: Universitetet i Oslo, Det teologiske fakultet.
- Hjelde, S., Lønning, I., Rasmussen, T. 1982, *Martin Luther, Verker i Utvalg I-V*, Oslo: Gyldendal.
- Holter, S.W 1991, *Kom, tilbe med fryd - innføring i liturgikk og hymnologi*. Oslo: Solum Forlag
- King, U. 2008, *The Search for Spirituality. Our Global Quest for a Spiritual Life*, New York: BlueBridge
- Kristeva, J. 1988, *Etrangers à nous-mêmes*, Librairie Arthème Fayard (i tysk oversettelse; *Fremde sind wir uns selbst*, Frankfurt am Main: Suhrkamp 1990).
- Oftestad, B., Rasmussen, T., Schumacher, J. 1991, *Norsk kirkehistorie*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Simonsen, A. H. og Eide, E. 2008, *Verden skapes hjemmefra*, Oslo, Unipub.